

**XX–XXI СТОЛІТТЯ:  
ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ Й  
ЛІНГВІСТИЧНІ МЕТАМОРФОЗИ  
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ТА ЛІТЕРАТУРІ**

Проф. Алла Архангельська, д.ф.н. (Гол. редактор)

Оломоуць 2016

**ДИНАМІКА МЕТАФОРИЧНИХ АКЦІОСФЕР  
В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ПОЛЬСЬКОМУ  
ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ  
(на матеріалі української та польської  
періодики 2005–2015 рр.)**

**Тищенко Олег**

*Державний університет безпеки життєдіяльності*  
olkotishchenko@gmail.com

Тексти певного історичного періоду, – зокрема О. Муромцева, – несуть у стислому вигляді широку інформацію про особливості мовного, політичного, культурного життя своєї епохи, як у зародку, виявляються ті мовні процеси, які розвинулися в майбутньому. І що чимало мовних одиниць для певного суспільства, що насиченіше важливими подіями, тим активніше реагує на введення нових слів, які забезпечують і вимоги мови, і вимоги мови, що розвивається [Муромцева 2013: 33–46].

Важке динамічне процеси в сучасних мовах привертають увагу багатьох лінгвістів. Прикметно, що на матеріалі мови електронних і друкованих мас-медіа виявляються «нові процеси у сфері лексики» [Муромцева 2013: 33–46].

У статті «Лексикографічна параметризація» Муромцева зауважує: «Мова є семіотичною системою, референційні точки якої безпосередньо пов'язані з індивідом – мовцем. Лексична система мови особливо динамічною та гнучкою, а словникова мови найбільш чутливим до всіх зовнішніх впливів, на ньому активно відбивається дія як внутрішніх, так і зовнішніх законів розвитку мови» [цит. з Муромцева 2014: 58].

Спостереження над мовою сучасних ЗМІ засвідчує: поряд з активною появою нових слів і термінів помітною є також інтенсифікація виникнення і вживання не зафіксованих найбільшими лексикографічними джерелами нових фразеологізмів, які збагачують відомі тематичні групи сталих одиниць і формують деякі нові, невідомі раніше. Такі фраземи-інновації виникають переважно на основі слів, вільних і термінологічних сполучень, речень та шляхом запозичення і калькування, а також унаслідок фразеологізації словосполучень у розмовному дискурсі та в різних спеціальних, професійних підсистемах і субмовах [Стишов 2015: 33].

Варто згадати активну розробку цієї проблематики у працях українських мовознавців Г. Мінчак, О. Стишова, І. Браги, О. Чадюк, Я. Яремка. У ґрунтовній монографії Я. Яремко представив засадничі механізми й напрямки концептуалізації українського політикону – від архетипів і ключових символів державності до стереотипів і когнітивних протообразів, національно-мовних констант й образних номенів, що відбивають пріоритети етнічної і політичної свідомості у мові сучасної української публіцистики, здійснив реконструкцію аксіосфери української політики і ширше – політичної комунікації (політико-ідеологічного дискурсу), суб'єктів і об'єктів української політики на підставі історичних деформацій реалій сучасного суспільно-політичного життя, узусу й прийнятих норм, увиразнивши на цьому тлі типологію політонімів з чітким окресленням їхніх ознак і прагматичних функцій [Яремко 2015].

Корпус нових фразеологічних одиниць постійно і неухильно зростає та урізноманітнюється, заповнюючи номінативні лакуни і збагачуючи емоційно-експресивні засоби мови. Джерела поповнення й оновлення корпусу питомих фразеологізмів кінця ХХ – поч. ХХІ ст., процеси фразеологізації, семантичні, структурні, функціонально-стилістичні, прагматичні та інші особливості інноваційних і відроджених ФО, їх лексикографічне опрацювання вимагають нових і ґрунтовних студій.

Привертають увагу образні фразеологічні інновації у мові українських і польських засобів масової інформації 2005–2015 рр. (тижневиків, Інтернет-форумів і блогів) з погляду структурно-семантичної трансформації фразем, прислів'їв, приказок, крилатих висловів, належності переосмислених усталених словосполучень до

метафоричних моделей у сфері політичної комунікації, які й становлять об'єкт нашого дослідження. Суголоними є тези польських фразеологів, які зауважують, що «*innowacyjność frazeologiczna ściśle powiązana z ewolucją współczesnego języka polskiego, jej badanie musi uwzględniać to, w jakim stopniu mieści się ona w nurcie tradycji, a w jakim z niego wypada, zagrażając stabilności jego normy. Pogodzenie dynamicznej innowacyjności żywiołowego uzusu z tradycyjną stabilnością normy to główny cel działalności kulturalnojęzykowej w zakresie frazeologii*» [Bąba 2012: 7].

Загальноприйнятим стало твердження, що засоби масової інформації моделюють мовленнєву поведінку людини і залежно від комунікативної мети визначають стратегію вибору мовних засобів та їх аксіосфери, систему цінностей.

Wartości stanowią, – зазначає польський дослідник Є. Бартмінський – rdzeń każdej kultury, wyznaczają kierunek ludzkich dążeń, budzą emocje, zachęcają do działania. Wartości, ich pojmowanie i rola w życiu zmieniają się. Sądzi się dość powszechnie, że żyjemy w czasach głębokiego kryzysu i wręcz upadku wartości, że rozpad systemu komunistycznego w środkowej i wschodniej Europie, odzyskanie prawa do wolnego wyboru wartości i odzyskanie swoich przekonań przyniosły zanik wartości tradycyjnych, przez długie lata przyjmowanych jako obowiązujące w komunikacji publicznej i w sferze zachowań osobistych. Współcześnie ważnym zadaniem jest zbadanie zmian zachodzących w semantyce nazw wartości (antywartości), takich jak *godność i honor, tolerancja, wolność, liberalizm, praca, strajk i bezrobocie, kariera i sukces, solidarność, sprawiedliwość i konkurencja, społeczeństwo i naród, władza, państwo, urząd, region i regionalizm, ojczyzna, patriotyzm, suwerenność, europejskość, globalizacja* [див. про це Bartmiński 2003; 2006; 2007].

У сучасному пострадянському суспільстві, де унаслідок глобальних трансформацій політична картина світу як особливий спосіб відтворення реальності втрачає свою цілісність, підкреслює О. Іващенко, стала більш невизначеною, розмитію, емотивний спектр став різноманітним і водночас неоднозначно сприйнятним. Унаслідок удосконалення політтехнологій, зокрема у засобах масової інформації, способи впливу на людську

свідомість стали тотально нав'язливими, хоча не завжди впізнаваними. Стимулювання емоційних подразників дозволяє проникати у підсвідомість і маніпулятивно нагнітати відчуття страху, незахищеності, невпевненості у завтрашньому дні, а в результаті – інфікувати внутрішній психічний світ, тобто душу людини, зневірою та апатією. Це створює підґрунтя для реалізації у комунікативному акті (відповідності, узгодження), коли повідомлювана інформація викликає у адресата ту ж емоцію, яку програмує мовець [Яремко 2015: 51].

Властивість політоніма на мовленнєвому рівні поєднувати в собі синтез компонентів – *поняттєвого, конотативного, імплікативного, емотивного* – співвідноситься зі стрижневими функціями терміна: когнітивною (пізнавальною, інформативною) і комунікативною, тобто здатністю виражати поняття, ідеї, думки й інтонаційно передавати їх комунікантам. У політичному дискурсі ці функції взаємодіють з двома іншими: оцінною, у якій закладено суб'єктивне ставлення комунікантів (*конотативний та імплікативний компоненти*), й афективною, що передає емоції та почуття [Яремко 2015: 52].

Чимало нових образних номінацій, що концептуалізують сферу політичної комунікації в українській та польській періодиці, виникають шляхом переосмислення, переорієнтації і структурно-семантичної трансформації фразеологізмів, крилатих висловів, прислів'їв та приказок, деяких архетипних казкових сюжетів і образів, влучно позначених обігруванням власних назв, введенням номенів інтертекстуального характеру. Іноді при цьому зберігається транслітерація вільних та усталених сполук слів, зокрема й жаргонізованих русизмів, яка здійснюється з метою додаткового експресивного забарвлення: *Ось і на Сході України запанувала так звана тиша. Хоч тут справу вирішила не так зброя, як недавно зустріч «нормандської четвірки» в Парижі, на якій Путін унімав не одного облизня і з якої досліва втік... Україна і Європа крутнули ним, як циган сонцем.* *Перехитрували підступного лицеміра* (Літературна Україна, № 39 (5618), 15.10.2013); *Парламентські партії, які наразі усунуті від виконавчої влади, самі себе загнали у глухий кут... А гасло «Юр волю!» не лише перетворилося на буденну фразу, до якої усі звикли, як до повсякденного борщу, а й по суті*

*зробило опозицію його заручником (Волинь, 18.10.2013); Віктор Янукович вирішив дати шанс не країні, а собі, здавшись у полон Кремлю... Очевидно він сподівався, що відсутність формальних вериг у вигляді вступу України до Митного союзу дозволить йому після виборів утекти «від дідуся, і від бабусі» (мотив української казки «Колобок»). Однак низка подій привела його до розуміння – з ілюзіями доведеться розлучитися. Дим піднімається над роковою горою... І питання навіть не в крисятництві найбільш довірених, питання у їхній здатності утримати економіку в зоні турбулентності» (Волинь, 10.01.2014); Чи готова влада нині почати розмотувати цей клубок? Швидше ні, аніж так. Їй комфортніше було б, якби все повернулося на круги своя: старі правила гри, старі схеми, старі такси. Можливо, тому вона так швидко, майже маніакально, прагнула припинити війну і перевести її в зрозуміле для себе гниле, але спокійне русло, де можна тихенько тягати золоту рибку, нічим не ризикуючи. Не перемогти у війні, а саме призупинити її «спорсшать» і домовитися. Бо ані воювати, ані перемогти вона нині не готова, як і не готова домовитися, про що слізно обіцяла зі сцени Майдану, коли все висіло на волосині й треба було обирати: панувати чи пропас (Український тижень, № 38 (410), 4.09.2015); Зауважу тільки одну деталь. Яка політична сила у цій ситуації залишилась незамазаною і лише стратегічно виграла. Правильно, знову «Батьківщина» на чолі з суперхитрою Тимошенко, яка голосувала проти змін до Конституції і до кидка гранати нібито ніякого значення не має. В останній момент зреагувала – і виграє *пройшла між двох крапель. «Фсьо українцано»* (Волинь, № 30 (1233), 4.09.2015); *Існує ще одна ідея у вигляді Олега Царьова. Він намагався тягнути на себе каводу влади, але з самого початку його сприймали як жовка... Тривале затишшя на фронті влади навряд чи буде використати раціонально... Тут усе залежить від внутрішніх процесів свідомості лідера РФ, у котрій діють механізми стримування будь-яких авантюризмів. Не можна виключити, що в Путіна навряд чи є ідея розрубати геополітичний вузол одним ударом, себто фронтальним наступом на Київ, Одесу, Севастополь, Одесу, поставивши світ перед фактом... (Український тижень, № 38 (410), 4.09.2015); Чи можуть такі «державники» вести**

переговори від імені Держави? Питання декларативне. Зрештою, таке саме інше питання: чи може Президент належати до конфесії, що не просто зневажає полеглих героїв за незалежність держави, на території якої вона діє, порушуючи православний церковний канон «незалежна держава – незалежна церква», а й цілеспрямовано розмиває державу в «русском мире»? **Ситуація сидіння на двох нагрітих стільцях – і страх перед остаточною вибором!** Звісно, можна оправдовуватися, посилаючись на війну з агресивною Росією, і водночас галасувати про реформи, хоч насправді йдеться про примітивне словоблудство, в ліпшому разі – про церування деяких соціальних дірок, а не про зміну чинних державних і суспільних норм (Літературна Україна, № 40 (5619), 22.10.2015); Різка риторика Порошенка пов'язана з двома речами. Перша – це безсилля. Україна опинилася в глибокій кризі – і в політичній, і в економічній, і в усьому іншому, і нічого зробити з усім цим самотужки вона нездатна. **Вона сама себе загнала в тупикову ситуацію, в якій вона стає полем бою між Сходом і Заходом, як один з одним в лоб воювати не хочуть, а от використовувати Україну для такого бою – цілком можливо.** Порошенко безсилий перемогти, і від цього так багато слів, жорсткості, роздратування, іноді навіть злості (Волинь, №34 (1237), 11.09.2015); Однак керманічі використовують хитру стратегію: ти активіст і бажаєш змін – **гайда до нашого коша, став одним із нас, тоді й поговоримо.** Прикладів не забракне: забракне місця в журналі, щоб перелічити всіх, хто потрапив на цей гачок і став-таки «одним із них», перемінився, перефарбувався, змирився, обтерся (Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2015); «Молочних рік і киселевих берегів, якщо хтось на них розраховував, можна не очікувати», – написав Рогожин (Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2015); «...нашвидкуруч перефарбованих керманічів, на нагадували кавунів: зовні ніби зелені, але всередині залишалися червоними, себто зовсім з іншою ментальністю, як того вимагав революційний час» (Волинь, №31 (1234), 11.09.2015); Rzeczywiście Ziobro **ta dziś zbyt wielu powodów do radości. Oficjalnie jednak dobrą minę do złej gry – «trzyma za Dudę kciuki» «popiera go z przekonaniem» i podkreśla, że takiego prezydenta potrzebujemy** (Do rzeczy, №8, 16–22.02.2015)

Mamy do czynienia z **pęzącym ograniczeniem wolności obywatelskich. Widzą oszustwo PIS, ale jeszcze nie widzą, że może być groźne dla ich sytuacji życiowej...** (Wprost, 30.11–6.12.2015).

В обох лінгвокультурах актуалізуються і деякі інтернаціональні за походженням метафоричні фрази та міфологічні образи-аналогії: **Кость Бондаренко: Згоден, але в той же час для Секретаріату Президента також дуже вигідна ситуація, оскільки таким чином демонструється, з одного боку, вагомість фігури Президента і Секретаріату, і, з другого боку, створюється ситуація, коли можна приховати, що король у нас то голий, що коаліція де-факто не існує, що коаліція якщо почне працювати, то не вистачить доказів для прийняття жодного результативного документа. Тому можна говорити про те, що зараз у цій ситуації зацікавлені практично всі політичні сили, але при цьому ж відбувається одночасно і полювання на змію, коли кожна політична сила звинувачує тільки своїх опонентів, але не себе у тому, що стається в парламенті** (Радіо «Свобода», 04.03.2008).

Четавимо цей контекст з польським аналогом – **Nie, że musiały go irytować różne analogie. Odkopywanie demagogów, budzenie nienawiści...** (Polityka, №46, 17.11.2007); Яку ж іншу мала роль Росія як не поворотний разі незалежного царства, королівства? Чи було гарантовано їй певне місце в новій європейській архітектурі, місце, корисне, вигідне для Європи і Польщі саме таке, яке б задовольняло Росію... (Wprost.com.ua, 04.01.2016); **Nie ma co się teraz dziwić, że ona do wypróbowanych metod i środków, a my nie musimy mieć żadnego wpływu. Nie trzeba być Wernyhorą, aby zobaczyć, czym ta sytuacja grozi i że trzeba jej przeciwdziałać...** (Polityka, №46, 17.11.2007)<sup>10</sup>; Партія Порошенка, як ніби й не існує в актуальній українській політиці, але на місцеві вибори кілька колонами... (Wprost.com.ua, 11.02.2015); **Відрубали одну гілку, і на її місці вирости відразу три.** Замість

розгромлених регіоналів у майбутніх місцевих виборах збираються брати участь три партії, нашпиговані колишніми соратниками Януковича: «Відродження», «Наш край» та Опозиційний блок... (Український тиждень, № 39 (411), 2.10.2015).

З наведеними прикладами певним чином перегуються твердження польських і російських дослідників, в полі зору яких перебувають різні типи трансформацій у фразеології, рекламних текстах і коміксах. Так, А. Пстига розглядає трансформації російських напівстійких сполук слів та їх польські еквіваленти у двомовних блогах на кшталт *sarafanne radio – rozcią pantoflowa, głuchy telefon, бархатные революции – aksamitne rewolucje, из первых рук, президенты уходят, а повара остаются – kucharze odchodzą, a prezydenci powracają* [Пстига 2014].

Значний пласт трансформованих прислів'їв, як слушно зауважує О. Ніколаєва, – ґрунтується на обіграванні вільної, невимушено потрактованої інформації (політичного або суспільного явища чи події), він містить у собі обценні компоненти, жаргонізми, які також відбивають «мовний смак епохи», знамення часу, точніше, сучасної мови, в якій процес утілення жаргону дійшов до «запредельної точки», за влучним висловом авторів «Большого словаря русского жаргона». При цьому часто-густо механізмом їх виступає сарказм, нищівна критика, відвертий політичний цинізм або маніпуляція суспільною думкою, яким здебільшого властива комічна іллокуція, спростування й висміювання закладених у прислів'ях хрестоматійних істин.

Дослідники розглядають цей процес як «десемантизацією, порушення чи зміну закладених в пареміях повчально-моральних норм і стереотипів» [Николаева 2002: 158–164]. В. Мокієнко називає 10 основних способів неологізації і трансформації фразеологізмів, з-поміж яких чільне місце посідає передусім контамінація фразеологізмів, розширення або заміна частини фразеологізму, включення елементів паронімічної атракції, яке призводить до руйнування семантики вихідного звороту, вживання контекстуальних антонімів, включення окремих елементів алюзії або алюзивного звороту [Мокієнко 2003: 22].

У мові ЗМІ актуалізуються й перифрастичні сполуки слів, алюзивно-ремінісцентні звороти, часто

зв'язані з біблійними образами, античною міфологією. Такі інтертекстеми виступають у видозміненому трансформованому вигляді в заголовках газетних статей та у блогах: *Воїстину, якщо дорога в рай вимощена добрими намірами, то чи можна добратися до раю дорогою, вимощеною намірами, нашептами нечистим...?* (Волинь, 29.11.2013); *Лідери потрібні, як держало прапору. Лідери потрібні для того, щоб розчарування не обернулося озлобленістю. Для того, щоб не почалася партизанська війна всіх проти всіх... Щоб око за око» не переросло в сліпу помсту... Зараз час для бою, бою – за Україну* (Волинь, 10.01.2014), *Рубікон перейдено: за кров і смерть українців має відповісти особисто Янукович...українська влада перетнула червону лінію, яка відокремлює напівавторитарні режими від справжніх диктатур...* (Волинь, 24.01.2014); *Це не вікіфова барикади <...> Допоки Україна у рішучий спосіб не деколонізує своєї історичної та мовної свідомости, – імовірність чорношоломної орди завжди дамокловим мечем висітиме над нами. Повалення боввана – кульмінація наших кількатижневих змагань. Тільки недолюбий і поневолений може контрверсійно розмірковувати на ці теми, сіючи довкруг випарну широту своїх хворих думок* (Блоги. І. Фаріон. Українська правда, 12.12.2013).

У польській мові наявні іронічні конотації деяких прізвиськ виражені через гіперболізацію образів луганського дуба та деяких біблійних мотивів про тіло (слово) і плоть, оновлення ритуальних і міфологічних символів, символів, біблеїзмів, інтертекстем, стилістичну гру слів: *Gdy tylko PIS przyjęło tereny kontrolowane do tej pory przez PO zaczęło się to, czego wszyscy się obawiali. Nieszenie przeszłości. Na początek poszedł Biskupin, umierają też ponoć ściąg pogański dąb Bartek i złamać Maczugę Herkulesa. Oszczędzą tylko jaskinię Raj, bo po odwołaniu władzy chcą się poczuć jak w raju* (Wprost, 2–3.11.2015); *A jak w tej nowej, otrzeźwionej UE wygląda rola Polski. Dzięki nam na wokandzie szczytu UE pojawiła się propozycja rozpatrzenia wspólnych zakupów gazu dla całej Unii. Na razie mało prawdopodobne, aby słowo stało się faktem, jednak takie propozycje na forum UE świadczą o tym, że Polska wreszcie zaczyna postrzegać siebie nie jako przedmiot, ale jako podmiot europejskiej polityki energetycznej* (Wprost, №17, 22.04–27.04.2014). Цікавою

є гра слів, пов'язана з деякими власними назвами: *Kura straszę Misiem. Konkretniej – Jacek Kurski straszę PIS-owców tym, jak sprawnym, brutalnym i bezwzględny graczem jest Miś Kamiński. Według Kury Miś może zniszczyć Dudę. Jedyne ratunkiem jest wzięcie Kury do sztabu Dudy* (Do rzeczy, №8, 16–22.02.2015).

Визначальним мотиватором характеру соціально-ідеологічної семи конотативного значення сучасних ідеологізованих неологізмів, на думку А. М. Архангельської, виступає асоціативна чи асоціативно-образна ознака (етнографічно-побутова – шароварно-галушкове мислення, танцювати під московську балалайку, білохатні українчуки, історична – українська варфоломійська ніч, українські карбонарії, червоні гуни, літературна – сучасні Шельменки, втрачений рай, золотогомінний 1991 рік); або (рідше) – зовнішня форма слова (російські запозичення на зразок *совети, большевік, незалежність*). Якщо асоціативна чи асоціативно-образна ознака апелює до глибинного значення й системного змісту національно-прецедентних феноменів (ситуація, текст, ім'я, висловлення), то зовнішня форма використовує тільки поверхнєве значення експонента.

Прикладом таких незвичних синтагматичних зв'язків можуть бути й новітні реалії нашого сьогодення, підкupu виборців гречкою та іншими продуктами й речами (*гречано-шкарпетковий синдром*) під час передвиборчих кампаній, які стали в Україні звичною практикою: *І хоча, великий Ремарк свого часу влучно висловився, що в темні часи дуже добре видно світлих людей, але ми, українці, на жаль, не дослухалися, а може, помислами і справами не доросли ще до цього розуміння, не змогли своїми очима побачити саме отих світлих людей, а купились на гречано-шкарпетковий синдром примітивного люмпена, адже зло завжди крикливо-нав'язливе, нахабно рветься до влади* (Волинь, 31 (1234), 11.09.2015).

Образно-епідигматичні зв'язки цих лексем простежуються і в метафоричних контекстах, пов'язаних з ідеєю солодкості, матеріального підкupu: *Не заколисувати солодкими обіцянками, не відкуповуватись гречкою та дармовими концертами, а йти назустріч не дурнішом за тебе партнеру – до таких переговорів наші політики не звикли. Вони досі плекають надію на популярне підвищення соціалізму, облаштування дитячої*

*майданчиків, скороспінний ремонт доріг...* (Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2013).

Перевага ідеологізованих ідеонімів над ідеологічно забарвленими прагматонімами є свідченням впливу екстралінгвального чинника – домінування духовного над матеріальним у системі національних цінностей. Дослідники лексико-фразеологічних ідеологізованих одиниць називають такі способи їх творення, як, по-перше, екстраполяція (транстермінологізація – *біхевіоризм політичний, артикуляція інтересів, детермінологізація несупільно-політичних реалій і терміносистем (релігійної, біологічної, спортивної, фізичної номенклатури) – європейський вектор, ідеологічна селекція, патріотичний турнір, вістар національної ідеї, термінологізація загальноживаної лексики – політичний театр*) з інших сфер, що значно урізноманітнилися, по-друге, на основі змісту семантично опорного компонента прирощення нових смислів, часто вторинних (*тоталітаризм, доба, економіка, людина, стереотип, мислення, партноменклатура*), по-третє, принцип фраземної диференціації (власне перифрази – *кремлівський горець, імперський матерік, подвижник духа*; пор. ще *насельник Межигір'я, софемізм – демократичний вибір, вимушена безоплатна відпустка*; дисфемізм – *євразійський монстр, союзна угода*; антифемізм – *економічні біженці, блудні співучиці*); пор. ще *блудні овечки, унітаз актуального гаранта* і под.

Семіозис цих одиниць в обох мовах влучно виражено традиційними і новітніми метафорами і стійкими порівняльними зворотами: *Пряма, чітка дія – жорстка позиція – ось чого бояться в Москві, ось чого в неї немає аргументів, окрім лякання дубиною. Ми маємо чути Крим, він має чути Україну. Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2015); *Те, що змінилося, гравець і сам добре знає. Він відчуває життя краще, ніж усі прості смертні вкупі, і такий справ його неабияк нервує. Бо насправді він волів би, щоб все залишилося на своїх місцях, пам'ять затерлась і знову повернувся до кошар, мов нічого й не стало. Але так уже не буде...* (Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2015); *Сьогодні на Євромайдані йде боротьба не лише за унітаз українського гаранта – скільки разів на ньому сидіти. Цей і хто сяде на нього**

наступним... Сьогодні на майдані йде битва за честь і гідність тих, кому актуальний «гарант» привселюдно **плинує межі очі** (Волинь, 24.01.2014); *Europa oszalała. Przykład greckiej Syriza okazuje się zaraźliwy. Państwom Europy grozi druga fala buntu przeciwko programom zaciskania pasa i nieudolnej klasie politycznej* (Wprost, №24, 8–14.06.2015); *Co więcej, nie muszą to nawet być poważne przemyślanki, wystarczy samo stworzenie wrażenia, żeby poróżnić małe partie. Takie rozgrywanie współpracowników jest typowe dla prezesa PIS i pozwala mu od lat rządzić partią żelazną ręką* (Wprost, 16–22.11.2015); *Do tego czasu Prezydent może zebrać jeszcze polityczne żniwa. Na organizowane przez niego huczne obchody 25-lecia wolności 4 czerwca ma przyjechać prezydent Barack Obama* (Wprost, 5–11.05.2014); *Dziś Kongres Nowej Prawicy Janusza Korwin-Miekkiego regularnie przekracza pięcioprocentowy próg wyborczy i jako jedyny z politycznego planktonu ma szansę wprowadzić swich swoich polityków do parlamentu...* (Wprost, №17, 22–27.04.2014); *Najbardziej denerwuje jednak to, że potłuczone przez populistów skorupy muszą zazwyczaj zbierać ci, którzy przejmują po nich władze* (Wprost, №17, 22–27.04.2014).

Ще одним потужним джерелом інновацій є засоби власної словотвірної системи (прокомуністичний, застійність, розбудовники). На словотвірному рівні семантичні властивості інновацій передаються похідним словам, де конотативний макрокомпонент є провідним (радянськість, есендевицина, розукраїнювати). Додамо до цього ще й такі новітні утворення, як *ватник* і зв'язане з ним метонімічне перенесення *вата* (предмет одягу – особа); *Господаря Кремля, як стверджують російські соціологи, підтримують близько 80% громадян Росії. Ці люди вважають себе патріотами країни, а в соцмережах їх називають «ватниками»... Що точніше відображає дійсність? І чому про це потрібно нам ятати українцям? Ким є основна маса росіян – свідомими громадянами чи безмозкими рабами – питання не пусте. Адже якщо у більшості населення країни в голові, що називається, «вата», то це всерйоз і надовго. Еволюційним шляхом така епідемія не вилікується* (Zaxid.net. 21.09.2014).

Вербально-фразеологічні зв'язки лексеми *вата* в українських словниках лише підтверджують ці стереотипи споживачів Інтернету і соціальних мереж. *Якщо хтось ще не зрозумів, то патріотично налаш-*

*товані кримчани волають ще з минулої весни: відключіть нам світло, газ, електрику, воду, не давайте продуктів, хай «вата» відчує «Рассею» на повний смак і зрозумів, чому реально Хрущов передав АРК Україні. І зараз вони просто з недовірливим подивом дивляться на блокаду: неваже нарешті дійшло? Ну а щодо «ватної» аудиторії й говорити годі: цим людям справді хоч каміння з неба, хоч кілок на голові теши. Їм що блокада, що не блокада – все одно у всьому винні «укрофашисти» та «піндоси». Тож про блокаду в сенсі, щоб хтось усередині Таврії з того чи того боку щось зрозумів, думати немає сенсу. Власне, кримчани як не були суб'єктом процесів навколо місця, де живуть, так і не є ним (Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2015)<sup>11</sup>.*

За цією ж самою словотвірною моделлю постало протилежне за значенням утворення контамінованого типу (поєднанням слів *вишивка* і *вата*): *вишиватники* – антипод *ватників*, які захоплюються «шароватниною». *Колоради* воліють не вживати в їжу заморські фастфуди, напівфабрикати і «Макдональдси». Вони люблять

<sup>11</sup> У «Мислові» читаємо: *Ватник, або ватник* – людина з (пост)радянською ментальністю, яка щиро не розуміє, навіщо існує держава Україна. В Україну слово прийшло разом із російською інтервенцією в березні 2014 року. Походить від однієї з назв популярного теплого одягу бідних радянських людей. Сукупність ватників часто позначають збірним іменником «вата». Наголосимо, що в мові Інтернет-комунікації вибудовується своєрідний етнічний і психологічний портрет *ватника*; стереотипними його рисами уважають політичні переконання, уподобання в їжі, вживанні, схильність до алкоголізму, включно із зовнішніми, фізичними ознаками, частіше негативного плану «стереотип ватника в Україні», «ватник в Росії». Російська енциклопедія інтернет-мемів «Лукомор'є» пише: «Ватник патріотичний і безпросвітний. Іронія і самоіронія відсутні як такі. Є носієм цілого букета взаємовиключних політичних поглядів. Ватнику дуже потрібен Господар і Пастух – «сильна рука» і подібні стереотипні риси ватників: ватники зазвичай малозабезпечені. Бізнес і кар'єра для них не мають ніякого сенсу; ватники запеклі противники одностатевих відносин. Вони в основному живуть сім'ями і ростять молодих ватників; доволі агресивні, з їжі віддають перевагу «шам», пельменям і картоплі в будь-якому вигляді, а також квашеній капуста, помідорам і огіркам. Також люблять морепродукти. В основному оселенці на горілку і тарано під пиво. Ненавидять фаст-фуди. Зі спиртних напоїв визнають лише «кажонку», самогонку та брагу... Ватники люблять старі радянські фільми про війну, про правильну міліцію та слідчі органи, старі радянські кінокомедії. Ватники обов'язково святкують День радянської армії, Перше травня, День перемоги і День ватникової революції. Подвиг дідів для нього святий. Ватник цілком і повністю розвиває президенту Росії, російським ЗМІ та високопосадовим особам» (Myslovo.com, 10.08.2014).



ватніческую кухню – борщі, супи, вареники та млинці. Головне у політичних поглядах ватника – це нелюбов до Америки. У своїх ватнічеських колах її називають пендоса. Але ніколи Росію не назвуть Рашкою, а росіян рашкованами.

Окремо можна говорити про деякі моделі словотворчих неологізмів, сформовані за існуючими структурними зразками: *kaczyzm, putinizm*: *Ze strachem trudno dyskutować <...> Boimy się o pracę, rodzinę, ale strach można też zaszczepiać. Sączyć wyrwane z kontekstu zdania czy fragmenty programu politycznego, przemieszać je z własnymi uprzedzeniami i siać panikę przed faszyzmem, nacjonalizmem, stalinizmem, a w miarę potrzeby przed polską wersją putinizmu* (Wprost, №17, 22–27.04.2014)). В українській мові подібні утворення морфологічно виражені іншим суфіксальним формантом, номінують узагальнено-типове негативне явище розбою, грабунків чи надто надмірного захоплення національними традиціями, пор. *політична шароварщина*; принагідно згадаймо і експресивно забарвлене утворення – *шариковщина* (похідне від негативного образу героя Шарикова з твору М. Булгакова «Собаче серце»): *Забрати і поділити – це шариковщина. Вона підходить, поки є що забирати і ділити. Кремлю необхідна сіра зона на сході України, але вона повинна бути контрольована, інакше стане небезпечною і для самої Росії; «Шароварщина» по-брюсельськи: форма змісту чи зміст форми для України* (Українська правда, 24.08.2010)<sup>12</sup>.

<sup>12</sup> *Шароварщина* – означення негативне. Так у нас називають культуру низької якості, яка спекулює на національних мотивах. Особливо активно вона розвивалася і плекалася владою в радянські часи. Мотив влади зрозумілий: з одного боку, повний контроль над творчістю, з іншого – *кинута кістка тим, хто все-таки хоче чути, бачити і творити своє, рідне*. Культура під тотальним контролем давала плоди здебільшого збоченські й жалогідні. Чого варта хоча б *коломийка*, яку виконували гуцули на обласних і республіканських звітах: «Ой зацівіла, ой зацівіла, калина у лузі. Ой як нам си файно жие в Раденскім Союзі!» Сьогодні часи інші. Україна незалежна, контролю над творчістю немає. Однак *шароварщина*, як співають непринципові гуцули, «жие й процвітає». *Монструозні* кількогадинні звіти областей у Києві із сотнями учасників помітного внеску у розвиток культури не роблять, тільки тягнуть з бюджету скажені гроші, які тій же культурі вкрай необхідні. Від Міністерства культури і до сільських клубів все залишилось таким же *совковим*: тільки слова інші – патріотичні. Завдати більшої шкоди повстанському руху, як наприклад, новітнє українське кіно про цей рух, годі й пробувати. *Ходульні образи*

Наведемо приклади деяких оказіональних дериватів на сторінках сучасної польської преси: *I te wszystkie przyprawiane są gęby, że jestem platformożercą i oszalałem z nienawiści są absolutnie nieprawdziwe* (Wprost, №30, 25.07.2010). Промовистою є внутрішня форма абстрактних найменувань з формантом – *izm (-yzm)* – (пор. *olkizm* – увічена розмовна форма від *Aleksandr, kaczyzm* – від прізвища Президента Польщі Л. Качинського: *Istnieje szansa, że zjawisko olkizmu przejdzie do historii; Nadciąga kaczyzm – to zaraza gorsza od faszyzmu – wreszcie przerażeni zwolennicy Tuska* (Wprost, №42, 23.10.05); *Ze strachem trudno dyskutować... Boimy się o pracę, rodzinę, ale strach można też zaszczepiać. Sączyć wyrwane z kontekstu zdania czy fragmenty programu politycznego, przemieszać je z własnymi uprzedzeniami i siać panikę przed faszyzmem, nacjonalizmem, stalinizmem, a w miarę potrzeby przed polską wersją putinizmu* (Wprost, 2–8.11.2015); *Prezydent Bush ze swoim zamiłowaniem do interwencji zbrojnych wyśmiewany był przez eurokratów – żałośny przykład współczesnej donkiszoterii – mówił o nim były szef MSZ Niemiec Jozka Fisher. Choć w tyle głowy europejscy przywódcy mieli wciąż lata 90. I amerykańską interwencję na Balkanach* (Wprost, 30.11–6.12.2015).

Вартими уваги є ще деякі контексти, влучно означені пейоративними композитними утвореннями, наприклад, *tuskologia*, в основі внутрішньої форми яких лежить прізвище лідера політичної партії «Громадянська платформа» Д. Туска, колишнього прем'єр-міністра Польщі чи формації на позначення лібералізму деяких новостворених у Євросоюзі: *Stąd też wszystkie pomysły reform zakładają przejmowanie, a nie oddawanie władzy. Im bardziej staje się ona iluzoryczna, tym bardziej rozpaczliwe są gesty eurokratów... nawet jeżeli nie wszyscy przejmą władze w ciągu najbliższych 24 miesięcy, to oni, a nie eurokratyczne pięknoduchy, będą kształtowali myślenie w przyszłej Europie* (Wprost, 16–22.11.2015).

Будь-які суспільно значущі події, а тим більше національні стреси й трагедії спонукають народ до активного «оновлення мови, бурхливої словотворчості» – це видно в блогах і коментарях електронних словників

*Відсутність драматизму, повна плакатність а ля совєцка пропаганда – шароварщина і це свого розвитку...*

нової лексики («Мислово») і под. Так, відома дослідниця жаргонізмів Л. Ставицька у грудні 2004 року опублікувала статтю «Мова помаранчевої пристрасти», услід за нею з'явилася низка наукових розвідок на тему постреволуційної лексики. Згідно з підрахунками фахівців, активний словник української мови за останнє десятиліття змінився на 25%. Якщо врахувати не тільки появу нових лексем та розвиток значень слів, а й міграцію лексики з мовної периферії до центру й навпаки, цифра бачиться цілком правдоподібною<sup>13</sup>.

Війна і збройна конфронтація, – зазначає Л. Масенко, – породили чимало неологізмів із образливим для супротивника відтінком. Росіяни з їхнім творенням вочевидь попереду («майдауни», «майдануті», «карателі», «жидобандерівці», «правосеки», «націонал-зрадники», «хунта», «фашистські молодчики»). Українці не настільки вигадливі щодо лайливої лексики («колотради», «сепари», «ватніки»), а назви «беркутята» (йдеться про представників спецпідрозділу «Беркут»), «зелені чоловічки», «няша» (прізвисько незаконно призначеного прокурора Криму Наталії Поклонської) взагалі містять зменшено-пестливу ноту – зауважує українська дослідниця. Ці новотвори здебільшого виникають за існуючими у мові моделями і номінативними механізмами, зберігаючи при цьому високий ступінь експресивності, конотативності й аксіологізації, позаяк певне нове явище має отримати адекватний засіб номінації і експресивності [цит. за Томіленко 2014: 58–62].

Ось лише деякі контексти уживання цих новотворів в українській пресі, пов'язані із описом громадянських протестів на Євромайдані: *Здіймаючи пилюку, щоб засліпити очі громадськості, влада везе до Києва світі май-даун куплених за 30 срібняків май-дауністів з характерною зовнішністю, феневим діалектом і поведінкою юродивих* (Свобода, 17.02.2014); *Події минулого четверга поставили жирний хрест на європейській мрії українців*

<sup>13</sup> Електронний словник нової лексики «Мислово» побагатшав приблизно на 500–700 нових визначень. Проте досить складно сказати, який відсоток лексики з'явився внаслідок збройного протистояння. Є слова, які належать саме до військового сленгу, як-от *зеленка*, *сушка*, чи *гібридна війна*. Вони не нові, просто актуалізувались у зв'язку з конфліктом. Є лексеми, пов'язані з російською агресією, але не конче з бойовими діями: *сепари*, *скримздити*, *окупендум*, *вата*, *Луганда*.

*досі наші національні інтереси політична еліта отожднювала з інтересами олігархічних груп, які затиснули позиціонування України в односторонньому торгівлі між Росією та Заходом; реформи суспільного життя не зрушать з місця, доки не вдасться замулити рота деяким активістам Майдану, точніше особливій категорії цих активістів – майданутим на всю голову, які донедавна оголошували себе апологетами не насильницького спротиву* (Antikor.com.ua, 20.06.2014).

Згадаймо з цього приводу деякі іронічні контексти, пов'язані з російськими інформаційними війнами, путінською пропагандою, в яких, крім традиційних гострих метафор і поєднання їх з етностереотипами, образливими кличками, функціонують деякі інші оказіональні новотвори<sup>14</sup>.

Наголосимо, що такі знаки номінації, як і етнономінації й ксеноніми (на сторінках російської офіційної преси вони стали звичним явищем), слугують своєрідними культурними маркерами та відображають поляризацію між групами «свій – чужий»: *жидобандерівці, укропопіндосы: Когда патетически настроенные члены гражданского общества утверждали, что Иван Владимирович вынул из Украины Крым и приняля при помощи артиллерии и систем залпового огня «прямой наводкой» превращать Донбасс в еще более мрачное место, чем при Януковиче, по той простой причине, что может повториться и в России, многие не верили. Откуда, мол, в России возьмется Майдан, когда на него больше трех калек все равно не выйдет, а если и выйдет, то будут все они жидобандеревцы, гомосеки и национал-предатели, увидев которых, бдительные*

<sup>14</sup> Російський письменник і літературознавець Лев Рубінштейн, як слушно зауважує Л. Масенко, теж відзначає агресію своїх співвітчизників, віддзеркалену в мові. «Особливо у риторичі офіційної пропаганди взагалі не враховується емоційне значення слів. Ними користуються не як знаками обміну, а як палицями і калашніками, котрі кидають одне в одного й котрими б'ють по голові. Мовою стали користуватися дуже інструментально, агресивно... Це, власне, та сама лексика, яку активно використовували представники Партії регіонів, ініціюючи «антифашистські» акції. Ця мова ненависті, брутальні образи опонентів походять із 1930-х років, з часів ривівту сталінізму. До речі, від Вадима Колесніченка ще до Майдану можна почути такий термін, як «націонал-фашисти», – зазначає Лариса Масенко (цит. за Ставицька, 02.10.2014).

граждане прохожие сразу же вызовут полицию в полной уверенности, что вот оно, началось, **укро-пиндосское вторжение** в самое сердце Святой Руси-матушки. Это первое, а второе – да, национал-предателей и прочих врагов народа в России всегда **было хоть ГУЛАг пруди**<sup>15</sup>, но подавляющее большинство из них вело себя тихо даже на пресловутых кухнях и понятия не имело о своей вредительской сути вплоть до самого ареста – и после ареста, впрочем, тоже. С чего бы этой **робкой гидре контрреволюции** поднимать свою голову именно сейчас, когда так весело, вольготно живется на Руси, и с чего **возбужать в будущем?** (Sensor.net.ua, 04.10.2014).

Про таку в цілому негативну аксіологію стереотипів свідчить ціла «лавіна» політичних інвектив і «вихолощених ідеологем», переосмислених в новому семіотичному прочитанні, конотативно маркованих, часто-густо пов'язаних із полісемічним обігруванням лексем (*обійми старшого брата настільки міцні, що скоро задушуть Україну*) і т.ін.: **Жорсткість братніх обіймів** обтяжує Віктора Федоровича вже тепер (Волинь, 29.11.2013).

До другої групи сучасних ідеологізованих неологізмів зі стійким метафоричним значенням можна віднести вирази на зразок **диванна сотня** (в мемах, соціальних мережах і електронних словниках нової лексики має значення «люди, які вболівають за справу Євромайдану, сидячи перед телевізорами та/або комп'ютерами»). Ці неологізми представлені іменниковими конструкціями зі стрижневим компонентом **диван і диванний**, що формують цілі фразеосемантичні серії одиниць з варіативним складом сполук – *сотня, психологія, дивізія, військо*: *Якось президент Порошенко був настільки обурений діяльністю «диванної сотні», що навіть виступив із різкою публічною критикою... Говорив президент досить переконливо. Але що надзвичайно прикметно: при цьому відверто диванна психологія й поведінка деяких міністрів і генералів АТО зовсім не бентежить Петра Олексійовича. Більше того, відсутність відповідних кадрових змін переконливо свідчить, що диванні генерали й полковники дуже навіть влашто-*

*вуть президента... Якби Порошенко дійсно захотів – придворної диванної сотні не існувало б як явища (Українська правда, 29.08.2014); Словесне стрясання повітря багато хто цілком серйозно вважає неймовірно ефективним засобом ураження противника. Безліч навіть недурних людей з ентузіазмом рекрутуються в уже не сотні, а повнокровні **диванні дивізії**, які люто воюють між собою. Ветерани соціальних мереж захоплені словесною перестрілкою. На кожного, хто дає пораду, як «правильно воювати», знаходиться той, хто із задоволенням радить стратегові «піти на фронт, коли такий розумний» (Дзеркало тижня. Україна, №6, 30.02.2015); Крім реальних бойових дій і безглузвих смертей також на Україні йде інформаційна війна **диванних військ**, яка полягає в щоденних словесних сутичках (Хто такий ватник? 3 Інтернет-коментарів і форумів).*

Характерно, що значна частина уживаних у пресі номінативних утворень – знижено-розмовні, вульгарні, жаргонні й арготичні, які здебільшого мають кримінальне походження. Такі вислови у пресі асоціативно нагадують і непрозоро натякають на кримінальне минуле В. Януковича, політичне життя по поняттях, а не за демократичними нормами і стандартами: *Він вже навряд відбудеться **малою кров'ю**, відправивши у відставку пінцантій кабінет міністрів <...> **Ми відвойовуємо свою країну у межигірської банди**, – заявив Луценко; Коли йому, як і нам буде страшно жити в цій **сплюндрованій країні накраденого бабла** – це й буде днем нашої **пеннокори** (Волинь, 10.01.2014); Слід зазначити, що в більшості європейських мов «**свідомість**» та «**совість**» позначені одним словом. Але якщо у свідомості замість чітких принципів існує якась **недоварена каша**, така патологія призведе до **нескінченного розводилов**... (Волинь, 13.12.2013), які виразно концептуалізують модель «політика – кримінал». Напрямки пошуку відомі Росія – ЄС... Янукович не мучився вибором геополітичного шляху... **Він шукав дах і донора**. І готувався піти туди, де більше дають і менше вимагають... (Волинь, 29.11.2013); **Повзучий путінізм** зжер Росію, а після України заповзе і у країни Балтії <...> Але гірко дивитися на **безпомічних та сліпих європейських котят**, яких знову розводять (Волинь, 24.01.2014). Подібні «арготичні фраземи кримінального походження,*

<sup>15</sup> Пор. прототипне російське прислів'я *Хоть пруд пруди* «дуже багато», в якому здійснено заміну лексики *пруд* на *ГУЛАГ* з метою підсилення експресивності.

– зазначає О.А.Стишов, – нині, у добу відчутної демократизації й усунення цензури і табу, є однією з невід’ємних ознак політичного мовлення» [Стишов 2015: 36].

Дослідники політичної комунікації називають різні функції метафор – аргументаційну (засіб переконування), евристичну (осмислення політичної реальності й формування продуктивних метафоричних моделей). Метафори в політичному дискурсі образно репрезентують суспільно-політичні й ідеологічні зміни в суспільстві й уживаються в рекламних слоганах, відкритих листах, політичних промовах, виступаючи засобами оцінності, полемичності, маніпулятивності, вживаються як характерологічно-оцінні засоби номінації опонентів, поглядів та вчинків представників правлячої верхівки, оцінки діяльності політичних партій.

Російські дослідники А. Н. Баранов і Ю. М. Караулов визначають мету політичної метафори як «мовленнєвий вплив з метою формування у реципієнта (найчастіше – суспільства) позитивної або негативної думки про ту чи іншу політичну одиницю (політику, партію, програму, захід)» [Баранов, Караулов 1991]. Метафоричне мислення в політиці є ознакою кризового мислення, мислення в складній проблемній ситуації, вирішення якої вимагає неабияких зусиль від когнітивної системи людини для засвоєння нових знань і переробки їх для побудови кількох варіантів дій і вибору правильної альтернативи [Баранов, Казакевич 1991: 17].

Прикметно, що оцінні метафори, пов’язані із концептуальним протиставленням *тоталітаризм – свобода, чистота – бруд, температурні метафори, метафори гри і шлюбу* контекстуально поєднуються із тоталітарними символами минулого і мотивами свободи (пор., *це символ не стільки торжества, скільки залишених ран це з тоталітаризму, непереборених комплексів народу, того, що в нас це не вивітрився совкових дух* (Літературна Україна, №48, 12.12.2013)).

Спорадично трапляються й стерті метафори на позначення країни як корабля в морі: *Постійно розхитувати човен влади є ключовою Євромайданівською вимогою* (Волинь, 24.01.2014) чи порівняння влади олігархії з хижою твариною та сімейними кланами (протиставлення *людське – тваринне*): *Майдан, що не дав очевидних, відчутних результатів, примусив олігархів втягнути пазурі – їхня вольниця скінчилася* (Волинь,

10.01.2014); *За цей ковток свободи і притомності варто подякувати як журналістам, котрі згадали, що таке справжні новини, так і власникам каналів, котрі згадали, скільки всього за ці роки з того, що перепало Сім’ї, цього перепастися їм*. Транспортні метафоричні транспозиції в польській публіцистиці концептуально поєднані з ідеєю руху: *Koalicja rządowa wielokrotnie proponowała chłopom pchanie wozu, jednak nie pozwoliła im na nim jechać* (Wprost, №17, 30.04.2006).

Концептуальний біном *ВЛАДА–КОРУПЦІЯ* в дискурсі Євромайдану і постмайданівських подій виступає на противагу позитивним цінностям (пор. *утишка свобод громадян, власне збагачення, приниження національної гідності, покора владі*). Має місце й актуалізований метафоричний комп’ютерний сленг (*потролити*), перенесений на владну еліту: *Є і такі, кому просто в кайф потролити владу, не бракує і тих, хто за гречку хоч за чорта з дияволом проголосує...* (Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2015).

При цьому здебільшого використовується комунікативна тактика звинувачення правлячої верхівки (позионування, виражені через пейоративні порівняння: *У нас політики ще не є державними діячами, а нагадують швидше дрібних крамарів, засліплених жагою влади й особистого збагачення* (Літературна Україна, №48, 12.12.2013); *Проти вас повстали представники правоохоронних органів, ті з них, що мають честь та повагу до себе, до власного народу, бо не всіх ви як псів смикнули до своїх листок. Ви дійсно думаете, що Ваші заяви, заламування рук, погрози діда Маразма, одночасні каяття та знову погрози відногонних вовкулаків є вашою індульгенцією і щитом? У Вас руки в крові, кров заливає всі лінії Вашого життя та долі* (Волинь, 13.12.2013)). Як бачимо, крім усталених порівнянь з культурно-міфологічним забарвленням (*вовкулаки*) й соматичним кодом (*руки в крові, заламування рук* як вияв насильства) натрапляємо і на контаміновано-стилістичне обігрування прізвища колишнього українського прем’єр-міністра М. Азарова у негативному оточенні (*дід Маразм – Азаров*).

У новітній постмайданівській аксіології концепт *КОРУПЦІЯ* часто поєднується із символікою політичного бруду і багна, болота і хвороби, яка роз’їдає суспільство як рак. Слушною з цього приводу є узагальнення

А. Чудинова, який при аналізі концепту корупція іде роз'їдання, деградації і бруду, облупування розглядає як основні й прототипові: Однак навіть якщо усі громадяни України на референдумі скажуть «Так» НАТО, а країна **тим часом тонутиме в багні корупції і гідоти навколополітичної гризні – ми не зможемо долучитися до військового союзу найдемократичніших держав світу. Отож, найперше і найголовніше – нам треба побороти багатоголову гідру корупції, яка, подібно до гігантського спрута, облутала все суспільство, всю країну, увесь державний механізм знизу до верхівки** (Літературна Україна, № 36 (5615), 24.09.2015).

Згадувані температурні транспозиції постали унаслідок метафоричного переосмислення деяких вільних словосполучень різної субстанціональної природи. Так, якщо український дискурс передусім засвідчив метафори вогню, емоцій, зв'язаних із подіями і реаліями українських протестів на Євромайдані (вербалізатори – вулкан, магма), то в польському дискурсі вони об'єктивовані на шкалі градуальної семантичної шкали *теплий – холодний*, яка набула оцінної категоризації як *добре і погане* (особливо це стосується аксіологічного маркування останніх подій у Польщі у зв'язку зі зміною політичного керівництва країни).

Температурні метафори, зв'язані з емоціями, образом вогню, вулкана – енергією народного протесту тощо часто-густо побудовані на зіткненні протилежних смислів у поєднанні з такими синонімами, як *революція, вулкан, вибух, спалах: І доки живе український народ, доти... На цій холодній площі, у цих холодних неметах б'ються гарячі серця, і тому ми переможемо...* (Волинь, 29.11.2013); *Масштабний вихід людей на народні київські віча 24 листопада, 1 і 8 грудня, а також на місцеві майдани засвідчує переростання багатотисячної кількості людей у новонароджену, підняту з вулканічних глибин українського серця національну гідність та силу. Ми, спрагли своєї свободи «на нашій, не своїй землі», знову зустрілися у спільному пориві здолати кримінальну українофобію в державі; Майдан – це Магма народного гніву, кипучої любові до своєї, від Бога даної землі, крутого й нескореного українського характеру; Спалах небаченої енергії, неочікуваної мужності та гідності мільйонів показав світові нову Україну...* (Волинь, 17.01.2014), *Вибух народного*

*протесту – енергія протесту нагромаджувалася... все-народний опір нинішній владі, яка має розуміти, що навіть у найчорнішу годину... Майдан перейшов до політичних вимог... Пієторамільйонний майдан через голову зупинив курс на Євроінтеграцію з Європою* (Волинь, 6.12.2013).

Метафоричні десигнати в польському дискурсі виявляються подібними і часто функціонують як трансформи усталених контекстів: *Jeśli szef platformy był w stanie wysunąć propozycję wielkiej koalicji, gdy temperatura politycznego sporu wyznaczały wypowiedzi i doręczaniu watahy i zamienianiu się miejscami z ZOMO, to równie dobrze mógłby to zrobić teraz* (Wprost, №8, 22.02.2009); *Wśród zagranicznych polityków na majdanie wyróżniali się Polacy. Także oni są odpowiedzialni za dolewanie oliwy do ukraińskiego ognia. Postawiony pod pytanie Janukowycz nie mógł już lawirować między Zachodem i Rosją. Skorzystał ze znacznie hojniejszej niż w innych ofertach Moskwy – obniżki cen gazu o ponad 130 dol. za 1000 m...* (Przeгляд, №5 (735), 27.01.2014).

Температурні метафори, щоправда, в іншому семіотичному вимірі, можна спостерегти і в польському публіцистичному дискурсі. Так, лагідна, демократична і поміркована політика Д. Туска і його прем'єрської команди отримала оцінку як *політика теплої води в Україні*; проте зі зміною політичної влади у Польщі у липні цього року (і президентської, і законодавчої (Ілок) політика змінилася в бік «закручування гайок», порушення законів, зокрема пов'язаних з призначенням трибуналом суддів та інших недемократичних кроків нового президента А. Дуди, яку почали окреслювати як *холодний душ: Platforma ma na koncie osiem nierozliczonych lat sprawowania władzy. Uprawiania polityki ciepłej wody, utrzymywania spółek Skarbu Państwa i generalnie naginania prawa... Platforma musiałaby się wzyść i uwiarygodnić, a na razie nie widzę w tej partii osoby, która dokonałaby takiego katharsis* (Przeгляд, №5 (735), 27.01.2014).

Як ми переконались, температурні метафори формують перехідні фразеоконтексти, які обростають, обігруються новими асоціативно-дериваційними антонімічними зв'язками, маркують тепле і гаряче на площині аксіологічної модальності як добре і погане у поєднанні з концептом чистоти, очищення (*катарсисом*) влади:

Można naśmiewać się z ideologii **cieplej wody w kranie**, mnie to akurat nie dotyka, jestem nawet zadowolony, jeśli będą się kojarzyć ludziom z **cieplą wodą, a nie z zimną lub wrzątkiem...** (Polityka, №51–52, 16.12.–27.12.2015); Wprost, 16–22.11.2015); *Ktoś, kto na pytanie o nędzę powtarza, że cała Europa zadośćci nam wskaźników makroekono-micznych, a zalamanym kredytami we wrankach, że system bankowy jest stabilny, każdą obietnicę może wpisać do programu, a i tak pozostanie ciepłą wodą w kranie* (Wprost, №24, 8–14.06.2015); *Polityka «cieplej wody w kranie» jest ze swojej natury antyrozwojowa i trzeba ją zwalczać w zarodku* (Wprost, №24, 8–14.06.2015); *W dniu zaprzysiężenia nowego rządu oficjalnie skończyła się polityka ciepłej wody w kranie. Zastąpiła ją polityka zimnego prysznicza* (Wprost, 16–22.11.2015); *Przykłady, które można dowolnie mnożyć, powinny podzielać otrzeźwiająco na wieszających rychle **nadejście epoki lodowcowej dla naszej demokracji...*** (Wprost №24, 17.06.2007).

Метафора *політика – це бруд* виявляється доволі розгорнутою і включає вербально-акціональний код прибирання, очищення, образ мітли, де цей предмет епідигматично поєднується з підмітанням, вимітанням, замітанням сміття, нечистоти і бруду, зрідка – брудної (каламутної води, помий і т.ін.), що засвідчують такі контексти в польській мові: *Im szybciej zacznie się sprzątanie finansów państwa, tym więcej będzie środków na realizację celów politycznych i mniej pożywki dla gier i zabaw spekulacyjnych na polskim rynku finansowym* (Wprost, 2.11–8.11.2015); *Tusk jest jednym z twórców politycznego systemu, od samego początku lat 90. Obok polityków takich jak Leszek Miller czy Jarosław Kaczyński. Ma na koncie zasługi. Ma też epizody, które wołałby zamieść pod dywan; Wśród nich jest kwestia finansowania działalności politycznej* (Wprost, 05–11.2014); *Brzydko pachnie, nieładnie wygląda, ale tak właśnie było. Pudrowanie na niewiele się zda; Potrafimy poruszać się w mętnej wodzie. I tak naprawdę nie oczekujemy naprawy państwa dla lepszego własnego funkcjonowania. Oczywiście dobrze byłoby móc się pochwalić za granicą, że żyje się w porządnym kraju, ale nie oznacza to, że postawimy kosy na storc...* (Polityka, №12, 26.03.2005); *A może by ta akcja pod hasłem: jak wyrazić dezaprobatę czy krytykę, nie wylewając pomyj... Kto się pomyjom sprzeciwi, zostanie olany jeszcze brudniejszymi* (Polityka, №12, 26.03.2005). Політика як

сфера вічної конфронтації, поділу на своїх і чужих, порога постійно підживлює такі настрої: ... *Upublicznienie przez polityków tego typu listów może wywołać dwojaki efekt. Po pierwsze, **nakreślić spirale kolejnych pomyj...*** (Wprost, №17, 22–27.04.2014).

Своєрідну вторинну систему ословлених цінностей у мові ЗМІ формують знакові акціональні контексти, в основному зв'язані з детермінологізацією реалій гри, шлюбу, розлучення, хвороби, смерті. Йдеться про когнітивні структури, виокремлені свого часу російським дослідником А. Чудиновим: *політика – гра, політика – шлюб і розлучення, політика – бруд, політика – смерть тощо, політика – родильний обряд, політика – весілля і його елементи, політика – здоров'я (хворий організм) політика – похорон тощо.*

Ось лише деякі контексти, які концептуалізують ідею спортивної гри, її реалій та правил (футбол, біг на велику дистанцію, політичні події можуть осмислюватись в категоріях рингу, боксу, армреслінгу, легкої атлетики): *Планованої відставки Азарова не відбулося – за неї проголосувало лише 186 чол. **Нокдаун, у який послала опозиція багатотисячний майдан, так і не став канітуляцією...** Нинішня влада не може протистояти національній ідеї, яка народилася на Євромайдані – вільні люди з почуттям власної гідності у вільній незалежній Україні... І ці люди сьогодні розуміють головне: **лише визнавши забіг на довгу дистанцію, можна уникнути шевіри та створити реальний суспільний контроль над політичною системою** (Волинь, 17.01.2014); *Ewa Korasz **ma startować sama. W platformie następuje radykalne przegrupowanie sił...*** (Wprost, 02–08.11.2015).*

У найновіших словниках польської мови засвідчено такий контекст: *Zawód polityka podobny jest do zawodu trenera. Musisz być na tyle inteligentny, by rozumieć reguły gry, i wystarczająco tępy, by sądzić, że to ważna gra –* Професія політика чимось нагадує професію тренера. Треба бути настільки розумним, щоб розуміти правила гри, і достатньо тупим, щоб вважати цю гру важливою [DereńSJPFp: 121]; *Протистояння Януковича і «трійки» весь час нагадувало мені людину, яка сама с собою змагається в **армреслінгу**. Коли в загальній **кровоносній системі єдині доларові тільця, досить просто вирішити, котра з твоїх рук пригне другу до столу; Але якщо лідери не готові повести на барикади мільйон, то***

навіщо було **задирати планку вимог?** (Волинь, 10.01.2014); *Biorę na siebie całą odpowiedzialność za ten wynik wyborczy... Jest gorszy niż cztery lata temu, ale najważniejsze, że nadal gramy w parlamentarnej drużynie* (Wprost, 02–08.11.2015); *Duda zaszedł platformę z lewej strony. W sprawie związków partnerskich PIS wszedł na pole PO i gra tam w najlepsze. Aby odzyskać inicjatywę, partia Ewy Kopacz będzie musiała pójść w lewo, przez co może stracić centrum* (Wprost, №24, 08–14.06.2015); *Rokita też grzeje ławę rezerwowych – od fiaska negocjacji koalicyjnych PIS z PO. Tyle że przynajmniej na razie to gracz, którego wejścia na boisko w najbliższym czasie nikt nie przewiduje* (Wprost, №24, 17.06.2007); Придніпров'я, попри модний там показовий патріотизм, залишається вочичую регіоналів та олігархів <...> економічні проблеми й коротка лава «запасних», яких у президента просто так не вистачає, аби закрити всі кадрові дірки на місцях (Український тиждень, № 39 (411), 2.10.2015).

Як зауважує польська дослідниця М. Франковська, сьогодні політика метафорично сприймається як ігрова діяльність, співвіднесена з різними сферами – гра загалом, гра театральна, спортивна, гра в карти [Frankowska 2002: 17–34]. Залишається тільки сподіватися, що звіряче побиття «Беркутом» і (за наказом влади) студенток і студентів на Майдані в Києві, на решті остаточно покаже Кличку, Яценюкові й Тягнибоку, чи варто **бавитись у парламентарні ігри з бандитами**, а тим більше мріяти про успіх на президентських перегонах 2015-го. Сподівання є ознакою безнадійного **політичного аматорства** (Український тиждень, № 49 (317), 06–12.12.2013); Тим часом прем'єр-міністр Азаров смиренно зауважив, що за згодою Москви Київ пропонує провести тристоронні переговори між Росією, ЄС та Україною. Пропозиція – класичний приклад **політичного театру**, покликаного надати Брюсселю **фальшиве відчуття безпеки** (Український тиждень, № 1–2 (321–322), 10–16.01.2014); 21 листопада український прем'єр-міністр оголосив перерву в **політичній театральній виставі** під назвою «Вільнюс, або європейська інтеграція України». Дійшло до кульмінації спектаклю, якого очікувало багато українських громадян. Вони мають достатньо досвіду та знання, щоб сказати, що долю України вже понад 350 років вирішують у Росії (Український тиждень, № 49 (317), 06–12.12.2013);

Шарники ж правлячої партії нагадують **совкових чавовиків-затійників**, що могли роками влаштовувати провистості **за тим самим сценарієм** – головне, щоб репертуар був погоджений із вищим керівництвом. І що цікаво, навіть оприлюднення цього документа не змусило ПР терміново, щоб не «спалитися» **змінити репертуар**: мови з «темника» невдовзі стали озвучувати на всі боки зовнішні оратори партії (Український тиждень, № 49 (317), 06–12.12.2013); Непідписання Угоди означає втрату останніх ілюзій у тих, хто їх плекав стосовно фігури Януковича <...> **Маски скинуто... Настав момент істини, який з метафізичної точки зору завжди очищає та приносить користь** (Волинь, 6.12.2013); Справжня біда України – **політичний моральний вакуум у ЄС, а не витівки Кремля**. Якби Євросоюз мав послідовну й чітку політику щодо неї так само як щодо країн Балтії напередодні їхнього вступу, Росія нині не могла б **качати права в Україні... стратегічна дислексія ЄС, а не Януковича** (байдуже, ім'яостійного президента чи **кремлівської маріонетки**), привела до того, що Європа втратила Україну (Український тиждень, № 1–2 (321–322), 10–16.01.2014); **Угоди і розмови о Unii nabiorą innego temperamenu. Scenariusz jest niewiele. Pewne pozostaje jedno: obecny kryzys Ukraina może rozwiązać wyłącznie własnymi siłami** (Polityka, №49, 2013); **Nawet się nie spostrzegli [opozycja], gdy władza nad Majdanem wymknęła im się z rąk. Cichym współreżyserem wydarzeń na Majdanie jest Rosja. To Moskwie zależy dziś na uspokojeniu sytuacji na Ukrainie...** (Polityka, №50, 2014); Але всі карти будуть відкриті на вільнюській зустрічі <...> співпраця команди нинішнього Президента України з провокатором Дмитром Корчинським має **сценарій з ясным кровопролиттям в Києві, вигідний виключно зовнішньому гравцеві** (Волинь, 6.12.2013); Владна партія спрацювала значно ефективніше. Вчасно втямивши, що так звані антифашистські марші бажаного ефекту у зболеному соціальними проблемами суспільстві не викликали, вони безапеляційно **осідлали євроінтеграційного коника, тим самим позбавивши опозицію останнього козира** (Волинь, 18.10.2014); На превеликий жаль, відверта бездарність чи зрада «диванних» генералів Порошенка значно посилили цей **кривавий козир Путіна** і перетворила його на вагомий фактор (Українська

правда, 04.09.2014); Тому можна й напевно треба вивчати і прораховувати економічну складову нинішніх російських зазіхань на Україну, можна **складати політичні пазли, перетрушувати й знову складати, а все тому, що в лексиконі політологів та економічних аналітиків немає слова «западло»**; Росії просто **западло відпустити Україну, перепрошую за злодійський жаргон** (Український тиждень, № 49 (317) 06–12.2013); *W tych negocjacjach jednak Sikorski ma mocną kartę przetargową...* (Wprost, №8, 22.02.2009).

На особливу увагу заслуговують з цього приводу метафори гри на музичних інструментах, які переплітаються з образами російських пісенних шлягерів та апелюють до дитячих ігор (образ ляльки). Вони виступають у дистрибуції з видозміненими фраземами й еспресивними характерологічними оцінками типу карлик і російський медвідь: **І не варто дивуватися, що ніхто з обіцяних, кого таврували представниками злочинного режиму, так нікуди не сів і навіть не схуд. Хлопці вже давно про все домовилися, розписали ролі й чудово їх грають. І все це шоу з реформами – звичайнісінький фейк, вимушена процедура, яку могли б віртуозно завалити вже на стадії підготовки, якби в процесі не вклинилися вищі сили, котрі вирішили, що Україна їм конче необхідна живою, принаймні як буферна зона на межі з непередбачуваним диким російським ведмедем** (Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2015); **Що ж наша влада? Вона просто, як Гродіада, танцювала (та, здається і продовжує танцювати) під дудку Москви...** Віктор Янукович під російську «Калінку-малінку» у виконанні московських радників і тутешніх помічників наполегливо всі ці роки **пиляв гілку, на якій сидить. Не розуміючи, що після її хрускоту він потрапить у барлогу до російського ведмеда-карлика** (Літературна Україна, №48, 2014); 3-поміж багатьох уважних спостерігачів за тим, що відбувається з Україною <...> дехто називає той момент, коли він остаточно **перестав грати власну гру і став шматтяною лялькою в чийхось руках. В чііх, гадаю, нагадувати не потрібно... Стабільність має бути в усьому. Це опозиція змінює кольори майданів та їх назву. Натомість ПР такий креатив ні до чого: на всі вигадки опонентів знайдеться припорошена платівка з минулого, яку регіонали крутять по всій вертикалі влади і в усіх**

підконтрольних медіа. Головне – затвердити **репертуар на Банковій** (Український тиждень, № 49 (317), 06–12.2013).

Подієуди навіть в межах одного абзацу функціонують метафори, які належать до різних концептуальних сфер – гра і пінг-понг, театральна гра, гра в карти, пор. деякі іронічні конотації дієслова *грати* (в аспекті гри сексуальної): **Опозиція намагається зтримати в рівновазі ситуацію <...>, – напише у своєму листі вже 3 грудня активіст мовних протестів Дмитро Різніченко. У цій роздачі граємо не ми, а грають нас. Заручим та щирим хлопцям, які вирішили, що прийшла революція і настав час діяти силовими методами, скажу: наскільки ви мені довіряєте, настільки спробуйте стримати себе...** (Український тиждень, № 49 (317), 06–12.2013); **А втім, невіршені й накопичені проблеми рано чи пізно таки доведеться вирішувати. Важать того вельмишановні олігархи та їх прихвосні чи ні. Пазл, що складається, не зовсім такий, який вони хотіли бачити. Двічі в одну річку не ввійдеш, як і не змусиш стрілки історії відкрутитися на два роки назад. Ризку підведено, Рубікон перейдено, і тепер усе залежатиме не так від таланту й спритності гравця, як від його вміння зупинитися й адекватно оцінити ситуацію...** (Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2013).

У семантичному полі гри представлені цілі серії метафоричних смислів, які, відбиваючи різні іпостасі гри, концептуалізують окремі фразеологічні зв'язки і багатозначні вирази (*грати підвищення ставок – грати на нервах ЄС – грати долею України*) та асоціативно зв'язуються з грою в карти у кримінальній сфері: **Образ *гравця-картяра* активно експлуатували багато моїх співрозмовників, коли мова заходила про євроінтеграційні перспективи <...> Янукович ВФ не любить експромтів. Чи прораховує він свої кроки на багато ходів наперед? Він непогано рахує карти і прикидає розклади... Чуття може йому підказати, як довго можна блефувати і до якого моменту треба піднімати ставки <...> Але є й ті, хто вважає, що *населник Межигір'я* ще не розкрився... Що він продовжує грати на підвищення ставок, продовжує грати на нервах ЄС), щоб за лічені години до нього вийняти з рукава «єврокозир»... Не станемо злучитися здогадами. Спробуємо зазирнути в карти: що було на руках у Януковича на початку робера, який куш**



він планував зірвати і що, власне, грав? Граючись долею України та нашим майбутнім ... (Волинь, 29.11.2013). **Янукович затягнув із блефом... Він порахував карти, але не розрахував з Росією, силкуючись справити враження на Захід... Можливо, Янукович узявся за карти ворожильні? Але не треба ходити до ворожки, щоб передбачити, чим загрожує йому надміру інтимна політична близькість з Путіним** (Волинь, 29.11.2013).

Деякі стерті метафори (метафора круглого столу) обігруються в іронічних контекстах, мовна гра часто поєднується з функціонуванням жаргонізмів, алюзіями на відомі байки, сюжети казок. У цих контекстах трапляються також трансформовані й реанімовані в новому світлі прислів'я і приказки, біблеїзми, крилаті вислови: **Замість того, щоб адекватно реагувати на ситуацію, провладна бандитська кліка в чергове зробила вигляд, що нічого особливого не відбувається; А їх патрон Янукович взагалі включив дурачка, демонструючи перед телеглядачами відредаговану картинку нібито «круглого столу» з трьома попередніми президентами. Картинка під назвою *А Васька слухає да ест*<sup>16</sup> мала довести усім, який у нас розважливий і благородний президент; *Z kolei inny autor sięga do metaforycznie zatartego okrągłego stołu jako chodzenia wokół problemu bez żadnego rezultatu, przuropinając chodzenie błędnym, zaszarowanym kołem; ...Я перебуваю сьогодні в стані тривоги через заблокованість ситуації, через круглі столи, які заслуговують на цю назву тільки за мистецтво ходити по замкненому, колу, яке демонструє влада. Гніву, бо знову констатую безпорадність Заходу перед українською кризою. Вживаю слово «Захід», тому що американські помахування дерев'яними шаблями варті не більше, ніж паніка Європейського союзу* (Український тиждень, № 1–2 (321–322), 10–16.01.2014).**

Екстраполюючи феномен соціокультурної диверсифікованості уявлень про ті самі денотати у політичну сферу, можна дійти висновку: так звані *круглі громадсько-політичні столи*, меморандуми, універсали тощо завжди будуть ілюзією порозуміння (навіть за

<sup>16</sup> *А Васька слухає да ест* — іронічно — про ситуацію, коли хтось переконує в чомусь, доводить щось, а інший не зважає на це і продовжує робити своє. Цитата походить з російської байки І. Крилова «Кот и повар» [РФИЭС: 81].

тільки нібито досягнутої домовленості з певних принципових питань»). І не тільки тому, що ці принципові питання набувають аж ніяк не однакового значення з огляду на неоднакові світоглядно-ідеологічні та політичні (геополітичні) доктрини різних політичних угруповань, але й з огляду на належність політиків-комунікативних як представників різносмыслових світів до різних дискурсивних практик, до різних культурно-комунікативних полів [Кісь 2007: 13–14].

Придивімося уважно до інших метафоричних контекстів і паремійних образів, здебільшого трансформованих. *Обличчя, очі, вчинки, постава сотень тисяч людей з Євромайдану переконали мене в тому, що їхня справа не скраю, а в центрі... (Волинь, 10.01.2014);* *Влада (наючи півтора року) його бездарно згаяла, всупереч переможно-безвідповідальним заявам своїх речників. Звичайно, не найвся — не налижешся... Те, що треба було в лихоманковому режимі робити півтора року, навко виконати за два-три тижні путінського тижнища... (Український тиждень, № 38 (410), 14.06.2015);* *Для Віктора Януковича — асоціація з ЄС — це можливість не двох зайців убити, а перебити цілу гуртву<sup>17</sup>. По-перше, він вислизає з-під руки російського самодержця, з яким не хоче ділити ні владу, ні мисливські полювання. По-друге, підписання угоди з ЄС — це найкраще розчищений шлях до дешевих і довгострокових кредитів МВФ, так необхідних знекровленій українській економіці (Жертвоприношення. Волинь, 4.10.2013);* *Правлячий режим вдався до відверто антидемократичних кроків... наступаючи на свободу слова і громадянські свободи — Янукович відверто загальмував європейську інтеграцію <...> змусив владу шукати підтримку Європи. З огляду на це, наступаючи на горло власній пісні, Янукович і Партія регіонів змінили риторику і позірно оголосили про «відновлення євроінтеграційного курсу <...>; однак Путін, на відміну від західних лідерів, погано підходив на лоха. Йому*

<sup>17</sup> Пор. подібний польський вислів *Dwa zające ubił naraz*, представлене кількома синонімічними варіантами: *Dwa zające ubić naraz, Jednym pociskiem dwa wróble zabić, Jednym kamieniem dwie muchy zabić, Jednym strzeleniem dwa ptaki/kaczki zabić* [NKPP, III: 811]. Вихідний вислів запозичено з російської — *политика кнута и пряника* (переплетение, чередование жестких и мягких средств во время обращения с кем-либо, при ведении определенной политики» [БСРПог.:292].

Янукович не вірив, його боявся. Він боявся **кидка**, після якого вже не встане... Розуміючи, що Кремль ставитиме саме на прислання до МС головною умовою **виділення пряників**<sup>18</sup> (Волинь, 22.11.2013).

Образному вислову *політика кнута і пряника* відповідає в польському медійному просторі інша семантична сфера метафоричного перенесення (образ биття, фізичного впливу на об'єкт, представлена образом *kija* і донорською сферою «РОСЛИНА»): *I oto one prowadząc politykę zbyt słabego kija i zbyt skąpej marchewki nie potrafią rozwiązać konfliktu w Zatoce perskiej* (Wprost, №17, 30.04.2006). Прототипним висловом виступає *Metoda kija i marchewki «sposób postępowania» z ludźmi, який полягає в залякуванні і в догоджанні, покаранні й заохоченні, що має за мету утримання їх в робочому стані («skłonienie ich do określonych działań»)* [SF/K1: 214]. Про провокаторів, які підкидують *двіжуху*, при такому організаційному безриб'ї (Первісний вислів – *На безриб'ї і рак риба*). Прорахувавши провал переговорів із Брюсселем, Кремль висунув жорстку умову: *сьогодні даши згоду на Митний союз і завтра отримуваш гроші або післязавтра сам припозвеш по дешеvu юшку*<sup>19</sup>, яку ще треба буде відпрацювати. Янукович не помітив, як *гра в покер* перетворилася на «**очко**» і в нього перебір... Як гласить рекламний слоган, днями підглянутий у метро «**Покер – гра розуму**» (Волинь, 29.11.2013); Частково запровадження цих стандартів було передбачено Угодою про асоціацію, *повз яку ми пролетіли як фанера над Брюсселем* (Український тиждень, № 1–2 (321–322), 10–16.01.2014); *Щоби знову не наступити на ті самі політичні граблі*, в Україні вже сьогодні конче потрібно переосмислити відносини між владою і суспільством (Український тиждень, № 49 (317), 6–12.12.2013).

Російські дослідники кваліфікують наведені приклади перетворень як один із типів «трансформації», приводящий к появленню різновидности миксатропизма – експликації, точніше – доавлення неочікуваної концовки пословиці, часто сориєнтованої на

<sup>19</sup> Вислів цей у різних варіантах подають авторитетні словники фольклору і народної творчості: *Дешева рибка, погана юшка, з дешевої риби юха дешева* [УПП/Номис: 467]; *Дешеvu юшку надвір виливають, а дорогу поїдають* і под.

политическую ситуацию реалию или прагматический контекст» [Николаева 2002: 160].

Як ми пересвідчились, розглянуті моделі політичних метафор, поза усіляким сумнівом, ґрунтуються на перенесенні однієї концептосфери в іншу (наприклад, військові або політичні блоки – шлюб, порушення, учасники акції – суб'єкти процесу, політичне партнерство – шлюбні партнери (*наречений, наречена*), прислання країни до якогось військового чи політичного блоку (приміром, НАТО) – заручини, фінансова допомога або інвестиції – шлюбні дари, придане, країни-учасники договору – весільний поїзд (*orszak weselny*), розрив стосунків – розлучення (польськ. *separacja, rozwód*). Розглянемо ці випадки. *Wyszehradzkie małżeństwo dotychczas było wielu kryzysów i jeszcze więcej zdrad* (Wprost, №4, 29.01.2006); *Opublikowanie komunikatu krótko po wieczie Jaapa de Hoop Scheffera można komentować jednoznacznie: zaręczyny z NATO są równie mile widziane w Brukseli i w Jerozolimie; jeśli jednak mowa o stałym partnerze – nikt nie zastąpi Waszyngtonu* (Polityka, №14, 1.04.2005); *W orszaku weselnym nie mówi się o kryzysie maltańskim, ale Niemcy i Francja wiedzą, że konflikt w prymat w Europie i w polityce globalnej jest między nimi nieunikniony* (Wprost, №23, 6.06.2004); *Szaron przyznaje, że rozwód z Likudem, partią, którą wiele lat temu sam stworzył, był dla niego przeżyciem traumatycznym* (Wprost, №47, 1.12.2005); *«Samoobrona do PIS – albo ślub, albo rozwód»*. *Kończymy okres romantyczny w relacjach z PIS, a zaczynamy pragmatyczny. Romans nie może trwać w nieskończoność. Albo będzie legalne małżeństwo sankcjonowane przez parlament, albo nic* – ostrzega Ryszard Czarnecki (Gazeta Wyborcza, №280, 02.12.2005); *Andrzej Lepper chce się dostać do władzy, jak wilk do świeżego mięsa. A że drzwi do rządowych gabinetów otworzyć mu może tylko sojusz z PIS, dokłada starań, aby jak najlepiej wypaść w roli koalicjanta... Kiedy obserwuje się te zaloty, trudno uwierzyć, że do niedawna nie było większych wrogów niż Lepper i bracia Kaczyńscy* (Wprost, №47, 04.12.2005); *Tym łatwiej w to uwierzyć, że wszystkie poważne partie garną się do wejścia w koalicję z PIS i skarżą się, że ich zaloty są ignorowane, a ja marzę, żeby któraś z nich o tym nie marzyła* (Wprost, №4, 29.01.2006); *A jednak będą wybory. Do takich wniosków doszliśmy, oglądając Jarosława Kaczyńskiego. Nie, nie słuchając, wystarczyły ogle dziny* (Wprost, №4, 29.01.2006),

**Posag tak, ślub – raczej nie** – Trudno sobie wyobrazić, aby sekretarz generalny Jaap de Hoop Scheffer wprowadził Izrael do NATO. Ale nie ulega wątpliwości, że zbliżył NATO do Izraela. Jeden z wyższych oficerów towarzyszących sekretarzowi generalnemu podczas jego pobytu w Jerozolimie określił tę sytuację dosadnie: «Znając **posag izraelskiej narzeczonej**, chętnie się do niej zbliżymy, o małżeństwie niech jednak nie marzy» (Polityka, №14, 9.04.2005). **Dostanie od niego wiano – 9 mld zł rocznie** (między innymi z winiet i środków pomocowych z UE), państwo zaś będzie miało nad nią taką samą kontrolę, jaką ma dzisiaj nad PZU, czyli żadną (Wprost, №4, 29.01.2006).

Wybory obrazно маркуються як втрата дівочої цноти, незайманості: *Stanie się to w przededniu wyborów, kiedy **utrata dziewictwa przyzwoitości jest szczególnie bolesna*** (Wprost, 16.01.2005). Натомість розрив політичних стосунків і домовленостей між політичними блоками в польському сеймі метафорично маркується через ідею розлучення чи відрізання пуповини: *Jego partyjna koleżanka Jolanta Banach używa bardziej plastycznej metafory: Dla nas SLD jako organizacja to przeżytek. **Raz odciętej pepowiny się nie doczepia*** (Wprost, №23, 6.06.2004); *Ma premiera, a więc jest **akuszerem podwójnej wiktarii**, ale niekoniecznie on musi być prezesem rady ministrów...* (Wprost, №24, 08–14.06.2015).

З концептом шлюб і відмовною символікою можна пов'язати актуалізовані контексти на зразок: *Z Januszem Korwin-Mikkem jest jak z **nieudanym małżeństwem**, najpierw fascynacja, potem zdziwienie, a na końcu porzucenie* (Wprost, №17, 22–27.04.2014); ***Miłość w czasach kryzysu** – tak najkrócej można określić to, co się będzie działo w polskiej polityce. Donald Tusk i Jarosław Kaczyński będą się do siebie uśmiechać i umizgiwać, a prezydent i rząd zaczną przypominać **stare dobre małżeństwo*** (Wprost, № 8, 2009); *Jan Maria Władysław Rokita aż wzdrynął się z obrzydzenia na wieść o tym, że Aleksandr Kwaśniewski czuje miętę do PO, i to w imieniu SLD. I ogłosił, że **PO ma dla lewicy mnóstwo czarnej polewki...*** (Wprost, №24, 17.06.2007).

Іноді метафора шлюбу поєднується з метафорою гри загалом: ***Гра йде на багатьох рівнях** водночас, починаючи з дрібних провокацій на кшталт підпаду фойє готелю і **закінчуючи газовим коханням з Путіним*** (Український тиждень, № 1–2 (321–322), 10–16.01.2014);

Тоді тут ви могли б поглянути на приклад Фінляндії та Швеції. Ці країни технічно вже є його членами: наші шлюбні системи синхронізовані, й Росія про це дуже добре знає. **Але ми ніколи не вчиняли спроб оформити цей «шлюб» із НАТО офіційно**, а Кремль, схоже, намагається вдавати, що ніякої співпраці у Фінляндії з Альянсом немає. І це нас влаштовує (Український тиждень, № 37 (409), 17.09.2015).

З концептом позашлюбних стосунків пов'язується неформальне функціонування політичних структур. Образно-смысловим центром таких референцій виступає негативна характеристика й оцінка позашлюбних стосунків: *W potocznej opinii konkubinaty to wolny związek, w którym z upodobaniem żyją artyści, aktorzy i gwiazdka – wolne dusze, które za nic mają sztywności małżeństwa **na kocia łapę lub kartę rowerową*** (Polityka, №46, 19.11.2005). Зрідка трапляються оказіональні контексти, які порівнюють недостатній політичний досвід чи появу нової політичної одиниці з народженням дитини: ***Ta partia jest w powijakach. Jeżeli jakaś partia wstąpiła do naszego pociągu, głosi nasze hasła sprzed lat, to musimy się temu uważnie przyglądać – mówi Dzikowski*** (Wprost, 30.11–6.12.2015).

Згаданий фрейм «політика – це спорідненість через шлюб і одруження» наповнюють деякі метафори, пов'язані з ідеєю кохання: *Dla czego **koalicja pokochała przycięcie. Miłość w czasach kryzysu** – tak najkrócej można określić to, co się będzie działo w polskiej polityce. Donald Tusk i Jarosław Kaczyński będą się do siebie uśmiechać i umizgiwać, a prezydent i rząd zaczną przypominać **stare dobre małżeństwo**. Trochę zrzęдлиwe, trochę uszczypliwe, ale tak naprawdę na siebie skazane* (Wprost, №8 22.02.2009). Метафоричне використання лексики на позначення шлюбних стосунків (союзу країни або її політичного блоку) представлено шлюбними термінами – *małżeństwo, romans, zaloty, ślub, zaślubiny, zaręczyny, oględziny*, які, як неважко помітити, кодують у польській традиції ритуальні передшлюбні обрядодії.

У політичному дискурсі виявляємо чимало прикладів метафоризації й концептуалізації процесу взаємодії між законами різних суб'єктів договірної угоди, пов'язаного з європейською інтеграцією. Так, фінансова допомога Європейського Союзу образно представляється як *шлюбний дар, подарунок, придане,*

який отримує країна, очевидно, за аналогією до приданого, яке отримує наречена, виходячи заміж. До речі, ідея дару як жертвовності стала одним із ключових концептів українського Євромайдану: Євромайдан – це дарування і світло в кінці тунелю; Коли потребують такого світла? Тільки тоді, коли навколо темно. Чому символом українських протестів став ліхтарик у телефоні? Бо кожен ліхтарик – це маленьке світло у кінці маленького тунелю. Кремлівська пропаганда про «проплачені революції» хибна не лише емпірично, але й метафізично. Люди в Україні виходять на вулиці, щоб давати, а не щоб отримувати. Люди дарують – свій час, свій комфорт, свою їжу, свої речі, свої гроші, свою радість, свої смутки, свої надії. Сьогодні ми маємо справу не з кольоровими революціями. Ми маємо справу з революціями дарунку (Критика, Рік XVII, число 11–12).

Термінологія родинних стосунків об'єктивує і деякі постмайданівські, сумні реалії українського сьогодення – Небесна Сотня, війна на Донбасі, переговори в Мінську, образ ідеологічного минулого, негативне маркування новоутворених ДНР і ЛНР як політичних викиднів, деякі узагальнено-типізовані постаті українського політикуму, які стали загальними назвами: Хіба випадково Кучма як вітчизняний олігархічний системі в Україні уособлює нашу державу на переговорах у Мінську, до яких залучені представники двох «викиднів руського мира» в українському Донбасі попри те, що наш парламент визнав їх терористами? Так похована Гідність, Національна Гідність як усвідомлення українцями своєї належності до нації, топтані табачниками, януковичами, колесніченками, ківаловими, азаровими... За цю гідність віддавали юне життя Герої Небесної Сотні, а тепер її оганьблює Медведчук, «создатель» «Українського вибора», що не має нічого спільного ні з Україною, ні з вибором, бо передбачає повернення України як колонії в московське ярмо, припинення нашого прагнення до Європи і об'єктивно передбачає остаточне (!) нищення українців як національної спільноти (Літературна Україна, № 40 (5619), 22.10.2015).

Подібні тенденції простежуються при метафоричному зсуві термінів похоронного ритуалу на сторінках останніх номерів польських і українських політичних тижневиків, здебільшого в заголовках статей: Революція Гідності похована, як і десять років тому Помаранчева

революція (Літературна Україна, № 40 (5619), 22.10.2015); Z pomysłem wystawienia jej [M. Ogórek] jako stariego konia przyszedł do Sojuszu już w połowie grudnia poseł Leszek Aleksandrzak, poznański baron, wiceprzewodniczący klubu parlamentarnego SLD Na korytarzach szybko też pojawiły się żarty o kandydatce lewicy. Ze pierwszą decyzją pani doktor po wygranych wyborach będzie śpiewana hymnu na dziecienną piosenkę «Ogórek, ogórek, ogórek zielony ma garniturek»... Po kątach szepcze się co innego. Ze Ogórek zamiast nowej twarzy Sojuszu, stanie się symbolem jego kleski i gwoździem do politycznej trumny (Wprost, 12–18.01.2015); Останній цвях загнав Олександр Квасневський, заявивши категорично те ж саме у завершальному спічі під завісу Ялтинської конференції... (Волинь, 4.10.2013); Одного разу президент Яценюк, борючись із Юлією Тимошенко, вплив якої зростає, своїми руками реанімував переможеного Януковича й таким чином підписав смертний вирок тисячам українців. Повсталий із політичної могили Янукович через кілька років катком розчавив Ющенка та його «любих друзів», до числа яких входив і нинішній донецький очільник Жебрівський (Український тиждень, № 39 (411), 2.10.2009).

Варто насамкінець зіставити етнокультурну семантику і образність деяких політично маркованих слів і фразем в польському та українському газетному дискурсі, щоб переконатися у практично подібних тенденціях їх коцептуалізації у мові політичних констант і боротьба за владу, політична залежність і підпорядкування, нищівна критика політичних опонентів, нересивність, приховування істинних намірів, підкилимні інтриги і маніпуляція, політичний бруд і його підмітання (тобто) за певних міжмовних розбіжностей у формі вираження. Розглянемо їх детальніше за такими групами.

\* усталені контексти образно-характеризувального і експресивного типу, часто структурно відомі: *Europarlamentarzyści są oburzeni, socjaliści wstają konsekwencjami, a jeden Bułgar porównuje obecną sytuację z mrozami pod Stalingradem w 1943 r. Wyładowawszy w ten sposób swoją frustrację, posłowie udają się do ciepłych biur, by zbijać bąki za pieniądze europejskich podatników* (Wprost, № 4, 25.01.2009); фразеологізм *бути/ходити на короткому повідку* відповідає в польській – *chodzić na krótkiej smyczy*; *Kaczor*



poprzednich wyborów mieliśmy wielką karuzelę poczynając od zmian w MSWiA przez komendę główną po komendy wojewódzkie... Była to prawdopodobnie największa taka operacja po 1989 r. Kadrowej karuzeli nie zahamowały nawet niedawne wybory (Polityka, №46, 17.11.2007).

Деякі просторові метафори на позначення перешкод виступають зазвичай у заголовках газет у контексті політичної метафорики війни, битви: **Kopią dołki pod Pichocińskim... Nad głową prezesa PSL Janusza Piechocińskiego zbierają się czarne chmury. Jego przeciwnicy chcą go odwołać na zwołanej na 20 czerwca Radzie Naczelnej... i właśnie liczą, czy mają dość szabel, żeby przeprowadzić tę operację... W PSL jest jednak tak, że liczenie szabel nie zawsze kończy się głosowaniem** (Wprost, №24, 08–14.06.2015). Показовими є і деякі просторові метафори в українській мові, які ґрунтуються на грі слів – вузьке коло – асоціація: мотив звуження, стискання → утиски, придушення прав і свобод: **Ще інші вказують на «узкий круг товарищей», які оточили Януковича чи який оточив себе ними... Йдеться про всіх тих ключових сітковичів-самойленків... Всі так чи інакше зв'язані кровними узами, як з рідним КГБ, так і з його теперішнім главою – Владіміром Владіміровичем. Круг «товарищей» не те що «узкий», а «удушающе узкий»**... (Волинь, 24.01.2014). Неабияку роль у цьому разі відіграє транслітерація відповідних російських совітських ідеологем типу *товарищ*, *узы братства* і т.ін.

• порівняння образної структури і лексичного наповнення фразем, їхніх мотиваційних ознак в українському і польському континуумі переконує, що уявлення про небезпеку в польській мовній свідомості асоціюється з ідеєю гострого, колючого, ріжучого (буки, *ханатися за брутву*), пор. **Komisijnej brzytwy chwyci się też znaczna część opinii publicznej, przekonana nową aferą o potrzebie radykalnego zoperowania rozrastającego się raka korupcji. Pomysł powołania komisji śledczej, tym razem badającej prywatyzację PZU, najcélniej charakteryzuje powiedzenie, że tonący brzytwy się chwytą** (Wprost, №3, 16.01.2005).

В українській мові маємо відповідником предметний символ – *ханатися за соломинку*; нищівна критика в польській мові репрезентована фразеологізмом *nie zaliżymy na komuś nawet suchej nitki* (пор. *Bułgaria może nie wstąpić do EU...* Opublikowany właśnie unijny

raport na temat walki z korupcją nie pozostawia na rządzie suchej nitki. W kraju panuje otwarty nepotyzm, a system sędowniczy jest «niskiej jakości technicznej» i na «nie wystarczającym poziomie operacyjnym» (Wprost, №17, 10.04.2006); NIK publikuje raport o działalności funduszy, który nie zostawił na NFI suchej nitki... (Wprost, №17, 10.04.2006), де критика уподібнюється струменю води, течії, на відміну від української, де це значення передається через образ каменя на камені не залишимо, яке представлено і в польській лінгвокультурі (*Wroga trzeba jak najszybciej politycznie wyeliminować... zakończenie polsko-polskich wojen jest w swej istocie tym, co proponowali komuniści – tak będziemy walczyli o pokój, że kamień na kamieniu nie zostanie <...> Katastrofa okazała się narodową traumą, Politycy deklarowali zawieszenie broni i w czasie kampanii prezydenckiej bardzo się pilnowali* (Wprost, №30, 25.07.2010)).

Про щось надто помітне, зроблене непрофесійно поляки говорять, що воно шито грубою ниткою – українці – білою: *Oferta porozumienia ponad podziałami idealnie pasuje przecież do stylu Tuska. – Mimo wszystko w to nie wierzę. To jest szyte zbyt grubymi nićmi i ludzie szybko by się zorientowali, że to zwykła zagrywka pod publikę – powątpiewa jeden z członków zarządu PO* (Wprost, №8, 22.02.2009). Ідея приховування чогось від стороннього ока, небажаного, применшування важливості проблеми або ж свідоме приховування негараздів чи якихось неправомірних вчинків в українській мові інтегрується через образний вислів – *zamiatani coś pod dywan*, пор. (*pidkilimna боротьba*), а в польській – *pod dywan* (при цьому слід зважати на міжмовну омонімію лексем *dywan* і *dywan*), про що йшлося в контексті аналізу концепту політичної чистоти і бруду.

Подібна ідея закулісних політичних ігор представлена у польському дискурсі трансформованою мовою: *Duch postkomunizmu, głównej roli służb specjalnych, intryg pałacowych, podgryzania wzajemnego i walki buldogów pod dywanem ciągle snuje się między kolumnami Jetmu i po gabinetach politycznych* (Wprost, №8, 22.02.2009); ідіоми *wyplynać na szerokie wody* (*Paradoksalna afera, która pogrążyła PO, pozwoliła byłemu wiceministrowi zdrowia vyplynać na szerokie wody, pokonać była premier Ewę Kopacz i zostać przewodniczącym klubu parlamentarnego partii... Wszystko się kręciło. Teraz nie ma*

obok siebie takich organizatorów – osoba znająca kulisy kampanii Dudy (Wprost, 16–22.11.2015)) відповідає в українській вийти сухим із води: Якби Порошенко був харизматичним лідером і не **плив за подіями**, а формував потік подій – уже давно була б озвучена чітка позиція: якщо Росія не виведе з Донбасу своєї війська й важку зброю – Україна офіційно поставить питання про членство в НАТО (Українська правда, 24.08.2014).

Концепт обману в польському політиконі представлений кількома синонімічними варіантами ФО: *Ale z daliśmy się zrobić w konia, Nabraliśmy na inwokacje zakochanego Kazimierza*, *częstochowskie rymy rozmówanej w nim Isabel*, *atmosferę jak «Tędownatej» i «Między ustami a brzegiem pucharu...»* (Wprost, №10, 8.03.2009); *Można się było gorszyć tymi pomysłami i przeciwdziałać im, ale dorabianie do tego konfliktu legendy nowej wojny o wolność było mydleniem oczu* (Wprost, №30, 25.07.2010) – пор. укр. окомилування (де неоднослівна номінація в польській відповідає композитній номінації в українській);

• **усталені фрейми, стереотипи, які відбивають образ ворога** (МИ – ВОНИ), зокрема й через позначення миру і війни, боротьби, сварки: *Ale scenariusz, w którym Tusk proponuje swoim dotychczasowym wrogiem zawieszenie broni na czas kryzysu i ustalenie wspólnego planu ratunkowego brzmi już tak egzotycznie ...* (Wprost, №8, 22.02.2009), *Faktem jest jednak, że polityczna odwaga następuje też realnie. Szczególnie da się jej czuć w relacjach między Pałacem Prezydenckim a rządem. Zakopany został nawet najostrzejszy wojenny topór ...* (Wprost, №8, 22.02.2009); *Na żal, mająci za плечима такой болючий досвід, вчорашні помаранчеві знову самі радісно вручають сокиру катом України в надії на те, що ти використовуватимуть її виключно для нарізки ковбаси* (Український тиждень, № 39 (411), 2.10.2015); *Sawicki co prawda publicznie mówił, że nie zamierza walczyć o przywództwo, ale to wcale nie znaczy, że nie liczy ewentualnych szabel* (Wprost, 02.11–8.11.2015).

Політичне протистояння між партіями і угрупованнями може об'єктивуватися через образ *розбитого посуду* у такій трансформованій стійкій одиниці: *Najbardziej denerwuje jednak to, że potłuczone przez populistów skorupy muszą zazwyczaj zbierać ci, którzy przejmują po nich władzę* (Wprost, №17, 30.04.2006). Згадувана ідея своїх і чужих концептуалізується в поль-

ському дискурсі через внутрішні соматизми – *крів, кість*: *Frankiewicz-Waltz nie jest krew z krwi, kość z kości patriotą Platformy* або шляхом актуалізації фразеологічних словосполук із соматичним та ігровим компонентом неслів'янського походження: *Відносна тиша на Донбасі, штурмування в Сирії та приплив мігрантів до ЄС дали змогу Росії розпочати нову власну гру на Заході... Врешті, московська гра не така складна, щоб її не прорахували на Заході. Кожен сподівається витягти свої каштани з огню чужими руками. Чи усвідомлюють політики Німеччини та Франції відповідальність за те, що, перекинувши Україні й Грузії шлях до ПДЧ у НАТО, вони, по сути, розв'язали руки Москві для агресії спочатку проти Грузії, а потім проти України? Усвідомлюють, але лише на індивідуальному, морально просунутому рівні* (Український тиждень, № 38 (410), 24.09.2015).

Тут доречно згадати і про образ *смоленської трагедії, смоленської війни*, стереотипні образи ворога, де Росія постає виключно в негативному світлі як зовнішній ворог, а польська влада (прем'єр Д. Туск) як внутрішній: *Bo oto mamy już układ ponadnarodowy, mamy spisek Tuska i Putina. Jasno określony został wróg wewnętrzny, czyli Tusk, co prowadził zbrodniczą politykę, ma krew na rękach. I wróg zewnętrzny, czyli Rusek, który wiadomo, jest taki jak zawsze, czyli zły* (Wprost, №30, 18.07.2010).

Отже, ми розглянули ціннісні концептосфери, зокрема й образні фразеологічні інновації в мові українських і польських засобів масової інформації 2005–2015 рр. (тижневиків, інтернет-форумів і блогів). Об'єктом аналізу стали головним чином такі періодичні видання, як «Український тиждень», «Українська правда», «Волинь», «Критика», «Літературна Україна», «Свобода», «Wprost», «Przeгляд», «Polityka», «Najwyższy czas», «Do rzeczy». Нашу увагу привернули передусім структурно-семантичні трансформації фразем, прислів'їв, приказок, крилатих висловів. Здійснений аналіз дозволив окреслити когнітивно-метафоричні моделі у сфері політичної комунікації, визначити інтертекстуальну, прагматичну й семіотичну функцію деяких політонімів, представити читачеві окремі новітні дериваційні моделі номінації суспільно-політичних та економічних реалій.

Аналіз засвідчив, що основними джерелами поповнення фразеологічного складу української та польської мов є виникнення фразеологічних новотворів шляхом переосмислення вільних і термінологічних сполук, детермінологізація словосполучень, що функціонують у сфері спорту, медицини, війни, різних видів ігор, актуалізація жаргонізмів, сюжетів казок, фольклору, біолінійних образів.

Ціннісними пріоритетами в обох мовах виявляються також метафори політики як шлюбу і родинних ритуалів, нечистоти і бруду, температури. Українсько-російський військовий конфлікт і збройне протистояння породили цілу низку етнономінацій, інвектив й образливих прізвиськ, які відбивають національно-культурні стереотипи, поляризацію між групами «свій – чужий» у кризовому медійному дискурсі.

## ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ КОНЦЕПТИ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ

Голубовська Ірина

Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка  
dririna5@mail.ru

Межа століть (не кажучи вже про перетин тисячоліть) позначена, як правило, фронтальними змінами в соціально-політичній, літературно-художній, науково-освітній сферах життя людства. Виникає гостра й нагальна потреба у зміні усталених поглядів на людське буття і світ у цілому, в перегляді наукових констант, що тривалий час вважалися аксіоматичними і непохитними.

Межа ХХ – ХХІ ст. позначилася саме такими настроями у науковій сфері, причому вчені, що належать до різних галузей знання, виявляють колективне бажання потрапити туди, куди людина ще ніколи не ступала, спробувати те, що бачити людині апріорі не дано. При цьому фізика, королева наук, досягнення якої завжди зумовлювали загальнофілософську картину світу, в черговий раз задала вектори на шляхах розвитку науки.

Американські фізики Раймонд Девіс і Девід Бом незалежно один від одного виявили факти зникнення матерії. Було експериментально доведено, що за певних умов матерія може зникати, а в інших умовах взаємодії віртуальних хвиль – виникати з небуття. Епістемологічну цінність цього відкриття важко переоцінити: споконвічне «зеновне» питання філософії щодо первинності виникнення матерії або духу, видається, вирішується на користь другого компонента цієї опозиції.

Проте зміна дослідницьких пріоритетів та підходів у лінгвістиці кінця ХХ – початку ХХІ століть почалася завдовго до цього епохального відкриття: системонентрична (матеріалістична в Радянському Союзі) лінгвістика звільнила дорогу лінгвістиці антропоцентричній (ідеалістичній у своїй основній епістемологічній установці), коли людина з її Свідомістю, Мисленням, Ізнанням, «як медіум для проникнення в мову» потрапила